

УДК:
323.1(=163.41)

Монографска
студија

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXIII) X, vol=29
Бр. 3 / 2011.
стр. 1-34.

Момчило Суботић*
Институт за политичке студије, Београд

СРПСКИ НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ: ИСТОРИЈСКИ И САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ**

Сажетак

У чланку аутор најпре дефинише појмове нације и националног идентитета, а затим приказује детаљан опис српског националног идентитета. Српски национални идентитет аутор описује анализирајући његове основне елементе, као што су српски језик, српско писмо, историјско искуство, које сведочи српско идентитетско укоренењавање и искорењавање, затим обрађује улогу православља и Српске православне цркве у формирању и јачању националног идентитета, као и питање националне државе, као фактора националног идентитета и, најзад, сагледава актуелно стање српске државе и српске идеје.

Кључне речи: Срби, идентитет, српски језик, српско писмо, историјско искуство, Срби католици, дубровачка књижевност, Срби муслимани, православље, СПЦ, национална држава

О НАЦИЈИ И НАЦИОНАЛНОМ ИДЕНТИТЕТУ

Нација и национални идентитет су комплексни феномени новије друштвене и политичке историје, појмови којима су заокупљени истраживачи из више научних дисциплина. Отуда није чудно што у теорији постоји више дефиниција и приступа проу-

* Виши научни сарадник Института за политичке студије, Београд

** Рад је реализован у оквиру пројекта бр. 179009 Института за политичке студије Београд, а финансира га Министарство просвете и науке Републике Србије.

чавању нације и националног идентитета. Бројна је литература на ову тему.

У Вујаклијином *Лексикону страних речи и израза* (Просвета, 1991) за нацију стоји да се ради о „друштвеној заједници људи који говоре истим језиком, који су заједнички проживели политички и културни развој и који су прожети свешћу о узајамној припадности и целовитости у односу према другим нацијама“. И друге дефиниције нације полазе мање или више од истих елемената друштвене групе коју карактерише: исти језик, историјска прошлост, традиција, територија на којој живи, заједнички митови, осећање заједничке припадности... Припадност своме народу/ нацији произлази из потребе човека за припадањем, за укорененошћу, за идентитетом, за оријентацијом.

Појмовно, идентитет или идентичност (lat. Identitas=исто) подразумева однос по којем је неко биће, појава, својство *једнако само себи*. У збиљи, он подразумева: истоветност ствари или бића у мењању њихових стања и у току њиховог развоја. Међутим, две ствари могу бити међусобно мање-више сличне, али се никад не могу без остатка поклапати, па стога и не могу бити апсолутно идентичне. Па чак ни једна те иста ствар не може остати трајно са собом идентична. Дакле, постулат идентитета може важити тек у подручју мисаоности. Ово све говори на неки начин да је идентитет заправо *динамичке природе*, да није статична и увек иста категорија.¹⁾

Према дефиницији савременог психолога Ерика Ериксона, идентитет је „процес растуће диференцијације који постаје утолико свеобухватнији уколико јединка постаје свеснија ширења круга људи који јој нешто значе, од родитеља до човечанства“.²⁾

Разматрајући феномен националног идентитета психолози данас одгонетају да ли се национални идентитет добија рођењем, или се он стиче током одрастања, при чему појединац има могућност избора. Поред примордијализма, тј. схватања да се национални идентитет добија рођењем, те да је непроменљив, постоје и бројни

1) *Филозофски рјечник*, 2. допуњено издање, група аутора у редакцији Владимира Филлиповића, Накладни завод матице хрватске, Загреб, 1984, стр. 136.

2) Према: Владета Јеротић, *Вера и нација*, ARS Libri, Београд, 2005, стр. 137.

други приступи, као што су инструменталистички, конструктивистички, ситуационистички и функционални приступ.³⁾

Кад је у питању национални идентитет и приступање Европској унији као наднационалној политичкој заједници која пледира за стварање једног ширег културног и државног идентитета, старе европске државе-нације, иако су формално приступиле „породици европских народа“, прилично чврсто се држе своје вековне државно-правне и националне традиције и идентитета. Уосталом, западноевропске државе (Француска, Немачка, Италија, Енглеска, Шпанија...) засноване су на националном принципу, њихов духовни простор и национални идентитет поклапа се са националном државом. То је њихова срећа и зато је беспредметно постављати питање њиховог националног идентитета. Нажалост код Срба и у Србији није тако.

Неки аутори, попут Ерика Хобсбаума, сматрају да није немогуће да ће национализам опадати са слабљењем националне државе, без које бити Енглез, Ирац или Јевреј, или комбинација ових три, само је један од многих других начина помоћу којих људи описују свој идентитет, али да је апсурдно тврдити да је овај дан близу, надајући се при том да се он може барем замислити.⁴⁾

За нашу тему интересантан је став Антони Смита, по којем се Западни модел нације заснива на просторном схватању нације као правне и политичке заједнице, засноване на јединственој политичкој вољи, док се на Истоку развио концепт тзв. „етничке нације“ са елементима заједнице рођења и родне групе.⁵⁾

ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ СРПСКОГ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

Српски језик

Нација у свом изворном значењу значи заједницу људи истог порекла. Овако узета, нација се поклапа са појмом племена и народа.

3) Види шире: Јасна Милошевић-Ђорђевић, „Схватања националног идентитета у Србији“, *Национални интерес*, бр. 1/2005, ИПС, Београд, 2005, стр. 175-177.

4) E. J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, Cambridge University Press, 1992, p. 192, према: Миша Стојадиновић, „Питање националног идентитета у XXI веку“, *Политичка ревија*, бр. 1/2011, ИПС, Београд, 2011, стр. 118.

5) Антони Д. Смит, *Национални идентитет*, Београд, 1989, стр. 26.

Језик спада у кључну одредницу нације. Поједностављено речено нација једнако језик. У средњовековним документима језик је синоним за народ. Национално питање своди се на језичко питање. Формирање националних држава у Европи обављено је у XIX веку – веку нација, по језичком принципу. Француска револуција поставила је темељ нацији и националној држави. Западноевропске државе успостављене су на овом принципу, од свог настанка до данас; Француска, Италија, Немачка, Енглеска су националне државе, настале на заједници језика. Слично је и са осталим европским државама, па и са првом српском, затим југословенском државом, за коју се сматра да је историјски закаснела држава. Закаснела у смислу националног идентитета?!

Овакво схватање нације и стварање националних држава има своје теоријско утемељење у делима Хердера и Фихтеа. Први слависти, Јозеф Добровски, Павле Јозеф Шафарик, Јернеј Копитар, Доситеј, Вук, Франц Миклошич и други, такође су полазили од примордијалног става да је национални идентитет одређен рођењем, тј. језиком. Али на Балкану, и на српском етнојезичком простору, одступило се од овог европског принципа; уместо по језичком принципу, овде је подела на нације и извршена по верском опредељењу. За овакав поступак одговорна је, пре свега колонијална политика великих сила, али такође и слаб квалитет српског етничког материјала, а затим, поготово у југословенском периоду, несагледиве грешке српских филолога и политичара. Но пођимо редом.

Отац славистике, Добровски, све словенске језике делио је на две групе: на северозападне и југоисточне. Српски језик стављао је у југоисточне, заједно са бугарским и руским, а хрватски је стављао у северозападне, у групу са пољским, чешким и словачким језиком. За њега је словеначки био део хрватског језика. За разлику од њега Копитар је на Балкану видео само три језика: словеначки, српски и бугарски. Хрватски кајкавски је сматрао делом словеначког језика. Шафарик, један од највећих слависта, такође је прихватио поделу на северозападне и југоисточне језике, при чему је словеначки и хрватски кајкавски сматрао за блиске али ипак посебне језике. Чакавски није сматрао за посебан језик, већ део штокавског наречја, тј. српског језика.

Франц Милошич је сматрао да је српски штокавски, словеначки кајкавски а хрватски чакавски. Исто мишљење имао је и Ђура

Даничић, до одласка у Загреб на место тајника ЈАЗУ, 1867. године. После је Даничић изневерио и погазио своје научне резултате, прихватајући да Срби и Хрвати имају заједнички језик.

Најзад, Вук Караџић је с највише познавања и доследности приступао овом питању. За њега је штокавски српски језик. Познате су, и најчешће злоупотребљаване, његове синтагме: „Сви Срби су штокавци и сви штокавци су Срби“, из које проистиче да постоје „Срби три закона“, и трећа „Срби сви и свуда“. Вук се јасно одредио: кајкавски је словеначки, а само је чакавски прави хрватски језик, јер тим језиком говоре само Хрвати.

Све српске националне институције у предјугословенском периоду (Матица српска, Друштво српске словесности, Српска краљевска академија, Велика школа, Српска књижевна задруга), кад је у питању српски језик, стајале су на становиштима првих славишта, у првом реду Вука Караџића.⁶⁾

То је период када је отпочео удар на идентитет српског језика, али и на национални идентитет Срба. То је време илирског покрета и Штросмајерове идеје југословенства, када су Хрвати, уз подршку Беча и Римокатоличке цркве, напустили свој кајкавски-хрватски језик и преузели Вуков, српски народни језик, који је постао основица за књижевни језик Хрвата. У свету има много примера да један народ, па и више народа, говоре језиком другог народа: шпанским језиком говори, на пример, осим Бразила, цела Јужна Америка и Мексико, као и неке земље САД; исто тако, енглеским језиком говоре Американци, Аустралијанци и многе азијске и афричке земље и народи. У томе нема ништа необично. И док Американцима не пада на памет да свој енглески језик назову амерички; исто тако Мексиканци свој јези не називају мексикански већ шпански какав јесте. Али са Хрватима то није случај. Они су, мимо целог света, српски језик прогласили за хрватски, а затим (након Првог хрватског католичког састанка 1900) све католике који говоре овим „хрватским“ („хрватски или српски“, па „хрватско- српски“/ „српско-хрватски“, и најпосле „хрватски“), прогласили Хрватима. Био је то аустрохрватски геополитички пројекат илирства и југословенства, језички и етнички фалсификат којег се српске националне институције до данас нису отарасиле. Овај фалсификат заснован је

6) Види шире: Петар Милосављевић, *Срби и њихов језик*, Београд, 2002; Петар Миловаљевић, „Језичко, књижевно и етничко раздвајање Хрвата и Срба на територији данашње Хрватске“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010, стр. 337-338.

на „учењу“ водећег хрватског лингвисте, Ватрослава Јагића, који је истицао да су Хрвати и Срби („Хрвато-Срби“) један народ по језику, а два народа по вери; Хрвати су католици, а Срби православици; тај „јединствени“ хрватски или српски језик има три дијалекта: штокавски, кајкавски и чакавски. Поред чињенице да нема Срба кајкаваца ни чакаваца, Јагић је ове измишљене дијалекте (у ствари три језика: српски, словеначки и хрватски), сва три приписао Хрватима. Јагић, изгледа, није могао да се одлучи за један, јер, бавећи се науком колико и политиком, он је настојао да Хрватима обезбеди политичко-територијални, геополитички оптимум: излазак Хрватске из своје три жупаније око Загреба на ширину српског, штокавског етнојезичког простора. Без преузимања српског језика, Хрвати се не би проширили на простор Славоније, Босне и Херцеговине, Далмације, Лике, Кордуна, Баније, Дубровника, Барање. Јагић је још истицао да су Хрвати ијекавци а Срби екавци, што је још једна бесмислица. Уосталом ни сам Јагић, кајкавац, није био ијекавац.⁷⁾ Али, то су геополитичке претензије које немају никаквих језичких обзира. И данас у Хрватској има Јагићевих присталица, нажалост има их и међу Србима, који би одузимањем српске ијекавице поништили Србе западно од Дрине.

Познати русиста и српски лингвиста, Радмило Маројевић каже да западном варијантом српског књижевног језика говоре: „ а) Хрвати чији је народни језик хрватски (тзв. чакавски дијалекат); б) Словињци или Загорци, чији је народни језик словињски (тзв. кајкавски дијалекат), а који себе називају Хрватима од друге половине XVII века (иако нису етнички Хрвати); в) Срби католичке вере, чији је народни језик српски (тзв. штокавски дијалекат). Овима последњима више од једног века се намеће име *Хрват* (пре тога је био покушај унификације илирског имена), тако да су данас свесни своје српске припадности само неки од њих (најживља је српска свест у Дубровнику, јер је тамо било најживље и вековима неговано културно жариште међу Србима католицима).“⁸⁾ У дубровачким документима XV-XVIII века забележено је преко шездесет докумената са употребом израза *lingua seruiana* (*српски језик*) којим Дубровчани означавају свој говор. Маројевић указује, да жи-

7) Види: Момчило Суботић, „Аустро-хрватски геополитички пројекат илирства и југо-словенства“, у: *Српско питање и србистика*, Зборник радова 1, приредили Петар Милосављевић и Момчило Суботић, Логос Бачка Паланка, Књиготворница Логос Ваљево, 2007, стр. 150-183.

8) Радмило Маројевић, *Тирилица на раскрићу векова*. Дечје новине, Горњи Милановац, 1991, стр. 120.

тељи Дубровачке Републике нису себе звали Србима али ни Хрватима, већ просто Дубровчани, али свој језик, како званични тако и свакодневни, звали су српски. Католичка црква је своју стратегију спроводила у две етапе: најпре је избрисала српско име и српску етничку самосвест, а у другој наметнула име Хрвати.

Срби су губили своје етничко име и осећај припадности српској култури, српском националном писму и српској историји, али су задржавали свој језик (само што су га називали идеологизованим именом „хрватски језик“ и што су га писали латиницом.⁹⁾ Хрватски историчар Натко Нодило такође тврди да се у Дубровнику одувек говорило српски. Палмотић пише о српском пореклу „Павлимира“ (оснивача Дубровника), Марин Држић о Србину, везиру Соколовићу, Антун Сасин о Светом Сави, а Гундулић у „Осману“ о Немањићима и Бранковићима и другим Србима. Када се појавило издање „Османа“ у Загребу 1844, није му указана готово никаква пажња јер је, према Антуну Мажуранићу, Гундулићев језик Хрватима био потпуно непознат. Има једна личност у изворној верзији Дунда Мароја, која се зове Гулисав Хрват, чији говор, необичан Дубровчанима, служи као извор смеха. Држић није могао ни замислити, као ни Иван Гундулић, да ће га неколико столећа после његове смрти звати Хрватом.¹⁰⁾ Али ако Дубровчани говоре својим језиком, а свој језик зову српски, а српски језик не значи ништа друго него језик Срба, онда је више него јасно да се Срби не могу одрећи дубровачке књижевности као свог културног наслеђа.¹¹⁾ У Дубровнику је у другој половини XIX и на почетку XX века било много српских културних организација, удружења, часописа, („Дубровник“, „Срђ“, „Словинац“), најзначајнија је свакако Матица српска, која је обновљена у Београду 2009, на стогодишњицу свога оснивања, у организацији Покрета за обнову србистике.

На политичком и националном пољу деловао је Покрет Срба католика¹²⁾, у којем је било и католичких свештеника, попут дум Ивана Стојановића, једног од најватренијих Срба и најбољих познавалаца дубровачке књижевности, за коју је говорио да је „прво-

9) Радмило Маројевић, исто, стр. 61.

10) Види: Павле Ивић, *О језику некадашњем и садашњем*, Београд, Приштина, 1990, стр. 107.

11) Радмило Маројевић, исто, стр. 72.

12) Види шире: Момчило Суботић, „Покрет Срба католика у Дубровнику и Далмацији - национална и политичка мисао“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010, стр. 111-127.

рођена кћи српска¹³. Ово су његове поруке: „Србин си по роду и по обичајима; у српству ти је једини спас; вјера ти ни најмање не пријечи да будеш Србин¹⁴“. О српству Дубровника најубедљивије је сведочио велики слависта Милан Решетар, један од најзначајнијих дубровачких Срба католика, приликом приступне беседе Српској краљевској академији наука непосредно пред Други светски рат.¹⁴⁾

Да је уместо југословенске, тј. Штросмајерове, хрватске, победила српска идеја очували бисмо српство на етнојезичким основама. Верујемо да би већи број Срба католика остао у српству, и да би се у највећем броју вратили у православље. Али, није било тако. Победила је југословенска идеја, а затим и комунизам, два непомирљива противника српске идеје и идентитета. На овај југословенски експеримент пристали су српски филолози и политичари, уз много непромишљених корака. Један од таквих је стално и бесмислено попуштање Хрватима, које је резултирало уступањем Српског Дубровника, тог својеврсног Хонгконга средњовековне српске државе. Дубровник је препуштен Бановини Хрватској 1939, иако никад у историји није био хрватски, а затим су Хрватској препуштене и друге српске области: Барања, Далмација и најпосле Српска Крајина, у наше време.

Има нешто дефектно у српској политичкој мисли, а то се испољава кроз олако пристајање на разне политичке и државне експерименте и новотарије, које по правилу долазе са Запада. Њих је пратила нека скоро инфантилна српска наива, да ће тај пројекат (некад Југославија, данас Европска унија) вечито трајати, и да треба због тог великог циља правити многе уступке. Уз такву наивну веру забатаљују се стратешки интереси државе и народа, препуштају територије и народ; то је српска политичка и геополитичка константа кроз цео XX и почетак XXI века.

На тај начин дочекали смо крај католичког српства, који је на језичком¹⁵⁾ и ширем културном плану доследно сведочио свој српски идентитет, јер не треба заборавити, да је Покрет Срба католика

13) Према: Лујо Бакотић, *Срби у Далмацији од пада Млетачке Републике до уједињења*, Геца Кон, Београд, 1937, стр. 183.

14) У част стопедесетогодишњице рођења овог великог слависте Покрет за обнову српстике и Влада РСК организовали су међународни научни скуп и публиковали два зборника радова, под називом *Љетопис Матице српске у Дубровнику*.

15) Види: Милош Ковачевић, „Значај Дубровника за стандардизацију српскога књижевног језика“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010, стр. 307-319.

био аутентичан покрет најобразованијих Срба тога времена, те да ови баштиници српског језика и културе ништа прече нису имали.

На хрватским, Штросмајеровим и Јагићевим идејама формирана је југословенска држава. Југославија није настала на идејама Светог Саве, Доситеја и Вука, тј. на идејама да један народ чини један језик, који се на тој основи може политички удруживати са другим народима, те да је и српски народ, у складу са европским мерилима, мултиконфесионалан народ, већ је настала на беспримерној крађи од стране Хрвата српској језика, српске књижевности, културе и најпосле, српског народа. Наиме, потпуно је јасно да је хрватска теза о Хрватима „новоштокавцима“ требала да послужи за присвајање српске средњовековне дубровачке књижевности. Хрвати „новоштокавци“ нису ништа друго него Срби католици, а најпознатији били су управо дубровачки књижевници. Уосталом, већина историја српског народа крајем IX и почетком XX века (Константин Јиречек, Владимир Ћоровић, Милан Убавкић, А. Мајков, Пантелија Срећковић, Владимир Карић...) Дубровник сматра српским простором и српским етносом.¹⁶⁾ Исто тако, у историјама српске књижевности до југословенског периода (Пипин, Павле Јозеф Шафарик, Стојан Новаковић, Љубомир Стојановић, Тихомир Остојић, Павле Поповић...) дубровачка књижевност се сматра делом српске књижевности. Тада се српска књижевност изучавала као народна, стара, средњовековна (дубровачка) и нова. После Другог светског рата дубровачка књижевност одједном престаје да буде српска.

Све у свему, српски филолози, а затим и српски политичари су се тешко огрешили о филолошке и етничке принципе, прихватајући да се од српског језика прогласе нови језици и по верском принципу створе нове нације. Овај принцип у Титовој Југославији, заснованој на формули „слаба Србија, јака Југославија, пратили су и остали етнојезички сепаратизми. Тако су босански муслимани (од 1992. Бошњаци), који су крајем 1960-их комунистичким декретом постали нација, прогласили свој „бошњачки“, а затим, из државотворних и геополитичких разлога, „босански“ језик, са намером да ситуирају БиХ као „целовиту, грађанску и демократску“, а у ствари да се наметну као нови историјски, језички и државни

16) Види: Бранко Надовеца, „Дубровник у историјама Срба“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010, стр. 67-75.

ентитет, противно свом српском етнојезичком пореклу. На све ово, ћутале су званичне српске националне институције: САНУ, Матица српска, Вукова задужбина, СКЗ и друге; нико да се супротстави ненаучној и неевропској пракси, да укаже да: „нико у Европи језике није идентификовао по верској припадности“.

Атак на српски идентитет извршен је и у Црној Гори, тако што је монтенегринска власт, проглашавањем државне самосталности (2006), која је била и нелегитимна, прогласила и некакав црногорски језик, који је требало да учврсти ову антисрпску државну творевину. И овде је српски језик доживео чудновату метаморфозу, а с језиком и народ. Одједном су Срби постали Црногорци. И нико од српских националних институција није реаговао, политички врх Србије похрлио је да честита успостављање државе и нације на историјском и етнојезичком фалсификату.

Да подсетимо. Црна Гора се у време разбијања и распада југословенске државе определила да остане у заједници са Србијом, и она је ту своју, готово плебисцитарну, вољу потврдила референдумом 1992. године. Званични језик у Црној Гори тада (од 1992-2006) био је српски, као и пре *Новосадског споразума* (1954), сем у раздобљу између два светска рата када је назив језика био *српско-хрватско-словеначки*. Од 1954. до 1992, језик се звао *српскохрватски*. Тада се и млади црногорски лидер Мило Ђукановић опредељивао као Србин. Данас је он родоначелник антисрпске, монтенегринске политике, заговорник црногорског језика, црногорске нације и црногорске православне цркве.

Иначе, српски национални идентитет у Црној Гори предјугословенском и предкомунистичком периоду би је неспоран. Почетком XX века у Црној Гори, како стоји у уџбенику из земљописа, живе само Срби, православни и нешто католика. Године 1948, након комунистичке револуције, готово у истом проценту, а то је око 97%, у Црној Гори живели су по националности Црногорци. У својој антисрпској занесености актуелна власт у Црној Гори и Подгоричку скупштину 1918, на којој се српски народ у Црној Гори определио за присаједињење Србији, представља као српску окупацију Црне Горе. Ето докле је довела титоистичка, кроатокоминистичка идеологија у свом разорном деловању у оквиру истог народа, исте – православне вере, истог писма – ћирилице. Онда је мање за чуђе-

ње што су се од свог српског порекла отуђили иноверци-католици и муслимани, који зазиру од ћирилице и православља.¹⁷⁾

Лингвиста Драгољуб Петровић тачно указује да: „Не постоји на простору штокавштине ниједан други језик осим српског, то је лингвистичка чињеница, при чему је и „бошњачки“ нова измишљотина будући да је „Бошњак“ старо име за Србе; тога су свесни и неки „Бошњаци“, па сада хоће „босански језик“. Све су то „језици“ које је утемељио Вук. И сви су они никли на српској ливади. Када су ту ливаду поделили са својим комадићем могли су шта су хтели, али им језик увек запире у грлу: могу они променити и име и нацију и веру, али не могу језик. Он остаје власништво онога ко га је утемељио, то јест Срба. А о „хрватском“, „бошњачком“ и „црногорском“ језику моћи ће се говорити тек кад се проговори „аустријским“ или „америчким“ или сличним „језицима“.¹⁸⁾

Нажалост, у Србији, у њеним кључним националним институцијама, као и у владајућој политици, потпуно се занемарују европски, а тиме и српски етнојезички принципи на којима се заснива савремени национални идентитет. Тако у складу са владајућом сербокroatистиком, у Србији српски језик је и већински и мањински, јер нико озбиљан не може тврдити да језик којим говоре Хрвати и Буњевци у Војводини и Бошњаци у Рашкој области није српски језик. Имамо језички, а тиме и етнички парадокс: када говори Оливер Дулић, он говори „хрватским“ језиком, Борис Тадић српским, а Расим Љајић „бошњачким“, и све то у складу не са научним принципима, него са принципом људских права. Или други случај. Боравећи недавно у Новом Пазару, председник Србије Борис Тадић поручио је Бошњацима да имају пуно право свој језик, своју књижевност, своју културу. Тадић није рекао који је то посебан језик Бошњака у Србији, још мање која је то њихова књижевност. Наравно, не може измислити нешто чега нема, па макар то захтевала и људска права. Али је тиме учињена непроцењива штета националном идентитету Срба, па и тих Бошњака који граде кулу на песку. Уосталом, да је својевремено Скупштина Републике Србије стала чврсто на становиште Доситејево и Вукове науке о језику – србистике, не би се могло догодити да Бошњаци оснивају Академију наука и уметности у Новом Пазару. Разуме се, немамо

17) Види шире: Момчило Суботић, „Продужетак хрватске политике“, *Политичка ревија*, бр. 2/2009, ИПС, Београд, 2009, стр. 199-224.

18) Према: „Језици са српске ливаде“, *Новости*, 1. август 2011, стр. 15.

ништа против њихових људских и етничких права, али не можемо да не укажемо на историјске фалсификате од којих дугорочно нико не може да има користи.

Српско писмо

О српском писму (писмима) писали смо у више наврата¹⁹⁾, и овом приликом ћемо укратко изнети наше ставове. Ћирилица је српско национално писмо и она је, као и свако национално писмо, темељ српске националне културе. Срби су везани за ћирилицу од самих почетака своје писмености. Познато је да су се Срби служили и глагољицом, али у науци није до краја објашњено које је писмо старије и којим поводом је настало. У сваком случају ћирилица је и данас писмо по којем су Срби препознатљиви у свету. И поред поодмаклог процеса латинизације. Лингвисти је вежу за Ћирила и његову мисију половином 9. века, али је српска писменост утврђена и раније. За њу су данас, као и у прошлости, везани сви они који су свесни своје српске националности. Свако одбацивање српске ћирилице, представља одбацивање српске националне припадности, и то је својеврсно национално издајство.

Ћирилицом су спочетка писали сви Срби, у свим српским земљама. Почетком XIII века босански бан Матија Нинослав своје поданике назива Србима, а ћирилицом је писан први до данас познати документ из Босне: повеља бана Кулина Дубровчанима, 1189. године. Ћирилицом су писали Срби у Босни као и њихови дојучерашњи сународници, босански муслимани након турског заповедања Босне и извршене исламизације. Босански бегови су је звали „Стара Србија“ или „беговско писмо“, и била је у употреби до окупације БиХ од стране Аустро-Угарске 1878. године. Уосталом, Босна и Херцеговина у европској науци сматране су за српске етнографске земље све до овог, за Србе фаталног конгреса (Берлински конгрес, 1878).²⁰⁾ Бројна је литература (Шафарик, Грим, Леполод Ранке) која босанске муслимане сматра огранком „српског племена“, чији је прелаз трајао вековима, али при томе нису

19) Види: Момчило Суботић, *Политичка мисао србистике*, ИПС, Београд, 2010; Момчило Суботић, „Однос филологије и идеологије код Срба“, *Политичка ревија*, бр. 1/2009, ИПС, Београд, 2009, стр. 67-88.

20) Види шире: Момчило Суботић, *Хрвати и Босна. Геополитичке замисли у Хрватској према Босни и Херцеговини*, део: Геополитичке одлике самосталне босанске државе, Бели аићео, Шабац, 2002, стр. 16-44.

променили језик. Нису променили, али су га у југословенском и постјугословенском периоду преименовали. Аустрија им је, преко Бењамина Калаја, наметнула латиницу и на тој основи концепт „босанске нације“, као корак ка потпуном одвајању од српства. Ћирилица је била званично писмо на турској Порти, где је био велики број Срба у, било у својству великих везира или других високих официра и службеника моћне империје.

Али, с обзиром да су Срби показали слабу етничку самосвест и олако преверавали и прихватили друге вере, они су, удаљавајући се од свог српског имена и православне вере, прихватили и друго – латинично писмо. Тако је игром *историјске судбине* латиница постала друго српско писмо, или како каже Радмило Маројевић – алтернативно српско писмо. Латиница се (наравно: српска латиница) у овој књизи посматра као српско алтернативно писмо. А то значи као писмо за посебне и допунске потребе и за посебну (католичку) популацију. Ми смо предложили, и у посебном прилогу образложили реформу српске латинице...²¹⁾ Срби католици писали су углавном латиницом, мада је било и оних који су користили ћирилицу. Тако је Матица српска у Дубровнику своја издања (свих 16 књига) издала на ћирилици. Тако је захтевао задужбинар Матице Константин Вучковић. То су, између осталих, књиге Ива Војновића *Смрт мајке Југовића* и *Лазарево Васкрсење*, Марка Цара *Наше приморје*, Вида Вулетиха Вукасовића *Цар Душан у Дубровнику* и друге. Све их је штампала обновљена Матица српска у Дубровнику из Београда, 2010. године. По насловима ових књига, Ива Војновића на пример, видимо чији су ово писци. Уосталом, оснивање Матице српске у Дубровнику помогла је Српска православна црква, тј. Српска црквена општина, а њени чланови били су већином Срби католици. Први председник Матице био је Никола Бабић, Србин католик, као и секретари др Франо Кулишић и Стјепо Кнежевић. Српство је у то време било доминантно у Дубровнику, који је постао његово седиште, као и у Далмацији, па није чудно да су први сарадници Саве Бјелановића, вође Срба из Приморја, и уредника чувеног „Српског листа“ (доцније „Српски глас“) били католички Срби: др Игњат Бакотић, Антун Фабрис и Марко Цар.

У књизи *Српска писма* Петар Милосављевић је недвосмислено доказао да је Вук осим српске ћирилице творац и српске латинице, коју неосновано називају хрватском латиницом или „гаји-

21) Види. Радмило Маројевић, нав. дело, стр. 16.

цом“. Наиме, Вук је у *Првом српском буквару* (1827) представио и „азбуку Срба западне вере“. Ова латиница има као и ћирилица 30 слова. У њој су 29 слова идентична словима данашње латинице, само је слово *ђ* писано као диграф, *дј*, које ће као *ђ* увести Ђуро Даничић, у време прављења *Рјечника хрватског или српског језика*. Историјска је чињеница, да је Људевит Гај одбацио своју латиницу и преузео Вукову, тј. српску латиницу. Традиционална српска филологија, она коју представљају Вук, Даничић, Стојан Новаковић, Александар Белић и Павле Ивић имала је став да Срби треба да задрже оба писма, ћирилицу и латиницу. Двоазбучје није карактеристика само Срба. Има и других народа који су користили или користе два писма и тиме нису изгубили ништа од свога идентитета.²²⁾

Ипак, морамо да истакнемо да је неопходно заштитити ћирилицу као аутентично српско писмо. На ћирилици су настала српска дела непролазне вредности : *Мирослављево јеванђеље*, *Номоканон Светог Саве* или *Законик Цара Душана*, по чему се Срби препознају. При томе, српску латиницу треба посматрати као алтернативно писмо које сви писмени Срби знају написати и прочитати.²³⁾ Сагласни смо са Маројевићем када каже да „двоазбучје“ није никакво „изузетно богатство“ и „велика вредност наше културе“, како неки тврде, већ „наша историјска судбина: српски народ се налази на раскршћу двеју култура, латинско-католичке и византијско-православне (којима се придружила и оријентално-муслиманска), значајно српско писано наслеђе је на латиници (дубровачка књижевност, али не само она) и један део Срба (католици) служи се латиницом као својим писмом. Зато Срби морају да негују ћирилицу као своје национално писмо, али и да развијају компетентност за читање и писање свога језика латиницом. Тако је латиница постала алтернативно српско писмо које, у нормалним условима, не би могло да угрози основно писмо. Кад би „двоазбучност“ била некаква велика предност, и други би народи похрлили да се њоме користе. При том не треба заборавити да је истискивање ћирилице и наметање латинице у Дубровнику и Босни међу католицима претходило потискивању њихове српске националне самосвести. Садашње инсистирање црногорских либерала на латиници није ништа друго него спољашњи израз њихове духовне денациона-

22) Види: Петар Милосављевић, *Српска писма*, Бања Лука – *Бесједа*, Београд, *Арс либри*, 2006.

23) Према проценама данас око 53% Срба пише ћирилицом а 47% латиницом.

лизације“.²⁴⁾ Имајући у виду да су српску латиницу прихватили и Хрвати, као што су присвојили српски језик и покушавају да присвоје српску културну баштину, насталу на српском језику и писму, не смемо се одрећи свога другог писма, јер онда присвајању неће бити краја. На ред за присвајање дошао би, по Јагићевој формули, ијекавски дијалекат српског језика, и тиме похрваћивање Срба западно од Дрине... С друге стране, ради заштите ћирилице као српског писма, неопходно је да се уставна одредба о употреби ћирилице доследно и беспрекорно примењује. То значи да се натписи на радњама, јавним установама, фабрикама, као и путни правци, званична документа и преписка морају писати на ћириличном писму. Све друго је напад на ћирилицу као обележје српског националног идентитета. Разуме се, Срби католици и Срби муслимани имају право на коришћење латинице, тј. на преписку и документа на латиници, ако то желе. И наравно, мањине, такође на свом језику и писму, како је то Уставом Републике Србије утврђено.

Да би се сагледала целина српског идентитета не сме се игнорисати историјски контекст који је изнедрио српство „три закона“ и два писма. Можда можемо тврдити да је то израз слабости српског етничког супстрата, али не можемо порицати да су српску књижевност стварала сва три његова дела на оба писма. У сам врх српске књижевности спадају дела тројице Срба „три закона“: Иве Андрића, Милоша Црњанског и Меше Селимовића. Њих је опредељивао њихов српски језик²⁵⁾, и они се не могу препустити својатању нових „верских“, синтетичких нација на српском етнојезичком простору. Као што се не може другом народу (Хрватима) препустити дубровачка средњовековна књижевност. Ми тиме не тврдимо да су језик и писмо (српска ћирилица и српска латиница и књижевна дела настала на њима) једини елементи националног идентитета Срба, али сматрамо да су кључни, и да се без тога ствара нецеловит, *недомисљен и недовршен национални идентитет*. Нажалост, тај, у суштини, редукован национални идентитет негују водеће српске националне институције, и на томе је заснована официјелна српска политика. А то нас нигде неће одвести, јер трули компромиси у науци и политици рађају нове проблеме, које не можемо решавати палијативно и на парче. Неопходна је промена

24) Радмило Маројевић, исто, стр. 159-160.

25) Меша Селимовић је у САНУ оставио и тестамент у којем наводи да припада језику и народу којим су писали Његош и Вука Караџић, дакле српском народу и српском језику.

језичке и политичке парадигме, коју је српска филолошка и политичка елита некритички прихватила у југословенском периоду.

Покрет за обнову србистике је на Новосадском скупу (2007) под поднасловом Српско писмо закључио: „Српски народ је баштиник старословенске писмености на својим старим писмима, глагољици и ћирилице, коју су прихватили и други словенски народи.

Савремена Вукова (и вуковска) ћирилица је национално писмо српског народа и гарант његовог културног континуитета.

Српској култури припада и све што је на српском језику написано српском латиницом. Српску латиницу, у савременој верзији, за српски језик кодификовао је Вук Караџић. Ђуро Даничић је заменио латиничке диграме посебним графемама, од којих је у употреби đ, (уместо dj).

Неприхватљив је, отуда, став да је садашња латиница којом се служи српски језик хрватско писмо, „гајица“. Људевит Гај је стварно створио једну врсту латинице за хрватски језик (кајкавско наречје). Али он сам је одбацио ову своју латиницу, и данас је нико више не употребљава“.²⁶⁾

Историјско искуство

- укореењивање и искореењивање српског идентитета

Нема никакве сумње да је држава српског народа постојала и пре деветог века, али се српска средњовековна држава почела озбиљније формирати за владавине Немањића. У самосталној српској држави, захваљујући највише православној, светосавској цркви и политичкој способности немањићских владара дошло је до укореењивања српског народа и његовог идентитета међу народима Балкана и Европе. У периоду ширења и јачања српске државе и сређивања унутрашњих прилика јачао је и српски идентитет. Три су важна документа која сведоче српско културно, национално и државно присуство у Европи тога времена. То су: *Мирослављево јеванђеље*, *Номоканон (Крмчија) Светог Саве* и *Душанов Законик*. Успон српске државе и јачање и обликовање српског идентитета трајао је пуна три века – од XII до XV века. Био је то период у којем

26) Закључци Новосадског научног скупа *Српско питање и србистика*, део „Српско писмо“, Зборник радова 2, Приредио Петар Милосављевић, *Логос* Бачка Паланка, Књигоговорница *Логос* Ваљево, 2007, стр. 137-138.

је „Сава Немањић сведочио на делу могућност остварења чувене византијске православне идеје о симфонији односа државе и цркве“.²⁷⁾ Тако је било до пада Деспотовине, 1459. године.

Својеврсно регредирање (враћање назад) наступило је нападом на Србију и српске земље моћне Отоманске империје, која је носила другу цивилизацију и другу религију. У овом цивилизацијском сукобу Срби су изгубили државу и отпочео је вековни процес њиховог духовног, верског и националног искорењивања. Српска свест и етничка самосвест показала се крајње слабом. Нажалост, ова склоност ка превери и сепаратизму свих врста остала је ракрана српског карактера до данас. Владика Николај овако тумачи српски историјски фатум: „Бог је пре пет столећа послао из Азије једно херојско племе да казни завађене и поцепане балканске хришћане, пале моралом и интелектом... Није Бог изабрао Турке да нас Турци просветле, но да нас казне... Владавина турска није требало да значи за балканске народе школовање, но огњено чистишће“.²⁸⁾ Сличне или истоветне закључке Владика је доносио и када је било речи о паду Цариграда и пропасти Византије.²⁸⁾

Главни разлог за прелазак у другу веру, а тиме и у другу нацију, представља недовољно учвршћен етнички идентитет и слабо или никакво укорјењивање у сопственој вери и нацији. Јер први векови исламизације (15. и 16. век) били су више добровољни (турчили су се српски феудалци, богатији и школованији хришћани из интереса), а тек од 17. века, после неуспеха у Бечком рату, 1683. године, када је турска моћ почела да опада, исламизација је попримила насилне облике. Многи аутори, међу њима и Јеротић, прелажење у другу веру посматрају као вид идентификације са агресором.

Ново укорјењивање Срба у природни колосек своје државности и православне вере, почело је са Првим српским устанком. Израсла из националне свести, Српска револуција је створила темељ суверене српске државе и снажно утицала на даље јачање српског национализма, на којем ће се градити српске аутономије и државе током IX века. Преко својих најбољих посленика извршила је духовно уједињење српског народа. Вук Караџић је цео свој стваралачки опус посветио том циљу, а Његош своје генијално песничко остварење насловљава са „Посвета Праху оца Србије“. Ову тежњу

27) Владета Јеротић, *Вера и нација*, Ars Libri, Београд, 2005, стр. 54. 27)

28) Види: Владета Јеротић, исто, стр. 16.

за уједињењем Срба најбоље исказује разиграно Бранково *Коло*. Сан о уједињењу Срба на Балкану отпочет витешком и мученичком Карођорђевог буном, устанком, а заправо револуцијом, и то свесрпском револуцијом²⁹⁾ траје до данашњих дана. Срби нису успели да на свом етничком, језичком и историјском простору створе своју националну државу.

Југославија је била делимично решење српског националног питања, ако се посматра њена безбедносна функција, с обзиром на опасност од германског реваншизма и совјетске експанзије. У више наврата смо указивали на грешку коју је учинило српско политичко вођство приликом стварања Југославије. Ако је Југославија већ била историјска нужност, требало је организовати на федеративном/конфедеративном принципу, при чему би се разграничење извршило по етничком принципу. Тада би у саставу српске јединице остали сви српски крајеви, и тако избегли сви неспоразуми са Хрватима, па и они који су кулминирали геноцидом од стране хрватске државе над Србима у два наврата: 1941-1945. и 1991-1995. године. Обележавањем српског етничког простора Србија и Срби постали би привлачни и за Србе католике и Србе мухамеданце. Била би то победа српске идеје и многи би се вратили у православно српство.³⁰⁾ Овако, Југославија, и касније комунизам, представљали су даље искорењивање српског идентитета и српски дисконтинуитет у историјском, етничком, језичком, верском и геополитичком смислу.³¹⁾

У постјугословенском периоду, поготово данас, етничка самосвест код Срба, нарочито у Србији, пала је на најниже гране. Уочљив је један етнички, језички и геополитички парадокс: национална и државотворна свест неупоредиво је интензивнија код но-

29) Види: Момчило Суботић, „Општесрпски карактер српске револуције 1804-1815“, *Српска политичка мисао*, 1-4/2004, Институт за политичке студије, Београд, 2004, стр. 15-25.

30) Било је случајева колективног повратка мухамеданаца у православље после Првог светског рата, али Југославија, успостављена на хрватским, (Штросмајеровим) постулатима, није била одговарајући медијум за такве акције. Исто тако, неки виђенији Срби католици вратили су се у православље, када су спознали улогу Римокатоличке цркве у хрватском злочину геноцида над Србима. Познат је случај књижевника Србина католика, Марка Цара.

31) Да поменемо два у језичком погледу неодржива става. У првој Југославији у Видовданском (1921) и Октобарском уставу (1931) стоји одредба о званичном језику „српскохрватскословеначком“, а у другој, Титовој Југославији, на Новосадском договору (1954) усвојен је споразум по којем Срби, Хрвати и Црногорци имају један народни и књижевни језик. На новосадском скупу (2007), Покрет за обнову србистике учинио је научно неутемељеним и друштвено и национално штетним ове споразуме.

вонасталих држава и нација (Хрвата, Бошњака, Црногораца), које своје порекло воде од српског етнојезичког стабла, него у Србији и код Срба.

Православље и СПЦ

Сматрамо да је историјски неспорно да су Срби били Срби и пре него што су примили хришћанску веру. Али то ни најмање не умањује следећу исто тако историјски неспорну тврдњу: *православна вера је буквално одржала српски народ кроз историју*. И то православље у свом особеном-светосавском облику, јер је Свети Сава, поставши „хришћанин, необорив у својој вери, разумео је зашто је Србин и шта треба да чини као Србин, и тек тада и такав могао је постати отворен, доброљубив према свима“.³²⁾ Светосавље је собом носило *морал* који је Србе опредељивао за „царство небеско“ и оно у српској филозофији живота има примат над материјалним „царством земаљским“. Светосавска Српска православна црква постала је, у вековима под турском окупацијом, надопуна за државу, поуздан чувар националне *традиције и идентитета*. Била је и остала чврст, једно време једини, кохезиони чинилац српства у свим српским земљама; ова њена сакупитељска мисија посебно је појачана после обнове Пећке патријаршије (1557)³³⁾. Црква је подстицала и неговала српску обичајну традицију – српске славе, мобе, свадбе, сахране, у новије време то су испраћаји синова у војску што представља јединствен догађај у свету, затим задругарство у локалној самоуправи, као вид заједништва и солидарности, али и жесток отпор тиранији и деспотији одметнутог владара.

Познато је да је Свети Сава био у добрим односима са католицима, како домаћим тако и онима чије је земље на својим бројним путовањима походио. Исто такво пријатељство указивали су му муслимански великодостојници. Добре односе са другим конфесијама, наставили су да одржавају и други српски архијереји и владари. На Двору Цара Душана, поред православаца, равноправно су били заступљени и Срби католици.

Католичанство и ислам нас вековима судбински прате. Када је Византија, угрожена од Бугарске, поклекла пред Западом, западни део Балкана у коме су живели Срби, препустила је римској цркви.

32) Владета Јеротић, исто, стр. 140.

33) Тада је Велики везир турски Мехмед–паша Соколовић, поисламљени Србин, за српског патријарха поставио свог брата Макарија Соколовића.

То је било још пре Раскола, а закључено је саборским одлукама у Сплиту, 924 и 929 године.

Прво хришћанство је до Раскола (1054) било заједничко. Међутим Срби су већ били верски подељени. Једни су били православни, а други католици. Према Луји Бакотићу, тада је „превагнуо католицизам, да после Светог Саве великим делом овлада православље. Већина Срба католика је водила порекло од православних предака (али не сви, не нпр. госпари дубровачки)“.³⁴⁾

Бакотић³⁵⁾ признаје еминентну националну вредност Српске православне цркве, а католичку сматра за оно што она јесте, за универзалну цркву, којој могу да припадају људи сваке народности, па по томе и Срби. Видели смо да је међу Србима католицима било и католичких свештеника. Они су били Срби, а у једној широј идентитетској перспективи Југословени и Словени. Али по језику – свакако Срби.

О значају католичког српства за римску католичанску цркву, сведочи и чињеница да Барски надбискуп носи титулу Примаса српског.³⁶⁾ То је после папе једна од челних титула у католичкој цркви. На том значајном месту за РКЦ истичу се двојица Срба: Шимун Милиновић, из Пераста, од православних родитеља, који је на положају барског надбискупа и примаса српског био до 1912. (до смрти), и Никола Добречић, из околине Бара, такође од православних родитеља, који је на месту Примаса Србије био до краја живота (1955). Милиновић је своје српство показао 1901, када су Хрвати покушали да *Илирски Завод Светог Јеронима* претворе у хрватски. Наиме, Илирски (словенски, *српски*) завод основан је у години пада Цариграда, 1453, и у њему су се школовали српски питомци за потребе католичке цркве. И све је било у реду до друге половине 19. века, када долази до формирања хрватске нације, углавном на бази српског језика. У складу са одлукама Католичког конгреса одржаног у Загребу 1900, требало је све католике који

34) Лујо Бакотић, Срби у Далмацији од пада Млетачке Републике до уједињења, Геца Кон, Београд, 1937, стр. 85.

35) Бакотић наводи интересантно мишљење свог професора историје, Италијана, католичког попа Мискиата, „да су све хришћанске цркве добре, и да то што су подељене не смета, него насупротив да то користи Христовој вери... Он је говорио када би се те цркве рационално могле поделити, сви Германи би требало да буду протестанти, сви Латини католици и сви Словени православни. Међу Словенима је правио једино разлику за Словенце, код којих је, по његовом мишљењу, католичка црква сачувала све своје карактеристике“. Нав. дело, стр. 100.

36) Види шире: Љубомир Дурковић-Јакшић, „О Примасу Српском“, одломак из књиге: *Србија и Ватикан 1804-1918*.

говоре хрватско-српским, а у ствари српским језиком, преобрати-ти у Хрвате. Таквом плану сметало је постојање *Илирског завода Светог Јеронима*, тј. Срби католици. Милиновић је, уз подршку црногорског кнеза Николе и његовог министра Луја Војновића, такође Србина католика, осујетио намеру Хрвата, и убедио Ватикан у постојање Срба католика. Своју намеру о преименовању поменутог завода у - Хрватски, Хрвати ће реализовати у Титовом периоду, 1972. године. Тиме је и формално „угашено“ католичко српство. Никола Добрећић је био до краја у служби југословенске идеје и државе. Између осталог, помагао је, и финансијски, национална и просветна друштва (Народну одбрану, Јадранску стражу, Добровољци, Женско добротворно друштво...). На својој личној задужбинској католичкој цркви коју је подигао уз архиепископско седиште, цркви Светог Николе, написао је ћирилицом своје арци-бискупско гесло: „*За Бога и за свој народ*“. За време рата 1941-1945, био је на страни покрета отпора и подржавао општенародну борбу до ослобођења. Осудио јер Степинчево „Пастирско писмо“ из 1945, које је говорило о наводним неправдама у првој Југославији против Римокатоличке цркве, супротстављајући се закључцима донетим на бискупској конференцији у Загребу. Умро је за време службене посете Загребу, новембра 1955. године.

Поставља се питање како да се одрже католички Срби након геноцида који је над Србима учинила независна хрватска држава помогнута Ватиканом и католичким клером? Да ли је уопште морално католичко српство *после Јасеновца*? РКЦ је преко својих прелата у Хрватској подстицала и непосредно вршила биолошко уништење српског народа, а римске папе су подржавале, скривале и подржавале такве акције. Данас Степинца и сличне беатификују и проглашавају за свеце.

Од Маричке битке 1371. године до данас, прати нас ислам, као непрестани „жалац у месо“, опомена и изазов...³⁷⁾ Отпавши од српске православне вере, исламизовани сународници отпали су и од српске нације. Они се сада у свему идентификују са својим поробљивачем. У *Балканском полуострву* Цвијић пише: „Муслиман... постаје највећи насилник према својој браћи. Може се рећи да су ови отпадници највише допринели да се раја доведе до најнижег ступња понижености“.³⁸⁾

37) Владета Јеротић, исто, стр. 145.

38) Јован Цвијић, *Балканско полуострво и југословенске земље – Основи антропогеографије*, Београд, 1996, стр. 173.

На слабу етничку самосвест Срба и склоност ка губљењу и раздвајању националног идентитета, најбоље је кроз речи Теодосија Мркојевића указао Петар Петровић Његош, у спеву *Лажни цар Шћепан Мали*:

*Вјеровања Србе истражише!
Сваки Србин који се превјери,
Просто вјеру што загри другу,
Но му просто не било пред богом
Што оцрни образ пред свијетом
Те се звати Србином не хоће.³⁹⁾*

Суочени са смртном опасношћу од превере, православни Срби су у својој вери препознали базични идентитет. О томе Десанка Максимовић у песми „О пореклу“, пева:

*„Ја знам ко сам
по звону
што са задужбина немањићких пева,
по јасности његова гласа,
по томе што ме од Студенице до Милешеве
прадедови гледају с иконостаса
и што сваки у руци држи храм“.*

Имајући у виду вековно српско страдање за „за крст часни и слободу златну“, владика Николај прогласио је православни српски народ Теодулом-изабраним Божијим народом. Питамо се да ли је и данашње страдање Срба, који се боре за своја политичка, национална и државна права, која су у складу са међународним правним и политичким поретком, доказ Божије изабраности овога народа, новог Израиља.

Национална држава као фактор идентитета

Национална држава је творевина новије историје, то је тековина XIX и XX века. Судећи по мишљењу неких аутора, као и по актуелној политичкој пракси, став према националној држави је двојак: једни сматрају да је национална држава највиши и најефикаснији облик организовања друштва и чувања националне посебности, док други истичу да актуелни процес глобализације превладава свет држава-нација. У једној расправи о немачком уставу, који

39) Петар Петровић Његош, *Лажни цар Шћепан Мали*, речи Теодосија Мркојевића – IV, стихови 317, 319-323)

је писан 1801-1802. и објављен тек 1893, Хегел вели да култура без државе, није могућа. За њега се „уметност и наука не раздвајају од државе, они су само одређени моменти духовног бића државе, они су сама држава“.⁴⁰⁾

Кад је у питању српска држава и њен утицај на изградњу и очување српског националног идентитета, Срби имају следеће историјско искуство. Српску државу, која је пала под Османлијама половином 15. века, заменила је Српска православна црква. Црква је, подсећајући на сјај и славу немањихке државе, чувала у народу живо сећање и наду да ће опстати, „осветити Косово“ и обновити „Душаново царство“. Обновом Пећке патријаршије Српска црква је проширила своју јурисдикцију на све српске земље, негујући „косовски завет“ међу Србима. Тако су Милош, Лазар и Косовски бој постали мит и легенда, али и најживља стварност коју су Срби свакодневно живели. С Карађорђевићевим устанком сан о српској држави почео је да се остварује.

Наши духовни међашци постали су наше цркве и манастири, диљем српских земаља. Наш духовни простор обележили су наши велики романтичари, песници и писци: Доситеј, Вук, Његош, Бранко Радичевић, Змај, Ђура Јакшић, Лаза Костић, Симо Матавуљ, Јован Дучић, Алекса Шантић, Петар Кочић, Андрић и Црњански, Меша Селимовић, Скендер Куленовић, Бранко Ћопић, Бора Станковић, Иво Ћипико, читава плејада дубровачких писаца... Српски духовни простор, а то значи српски идентитет, је опстајао и зрачио захваљујући и српској књижевности.

До прве Југославије српски духовни простор је и потенцијални српски политички и државни простор. Шантић у песми „Моја отаџбина“ пева: „И свуда где је српска душа која/тамо је мени отаџбина моја/мој дом и моје рођено огњиште“. У песми „Остајте овдје“, он позива своје сународнике мухамеданске вере да се не иселљавају у туђину, јер „Грци су туђи залогаци хљеба/гдје свога нема и гдје брата није“. Посве разумљиво јер српски етнички простор обухвата не само „ужу“ Србију већ и приморске српске покрајине од ушћа реке Цетине на северозападу до ушћа реке Бојане на југозападу. Од Стефана Немање, Србија је стално излазила на море, а за Душанове владавине излазила је на три мора, Јадранско; јонско

40) Према: Милорад Екмечић, „Српску духовни простор на размеђи векова“, у: Српски духовни простор, Зборник АНУРС, Бања Лука, Српско Сарајево, 1999, главни уредник академик Милорад Екмечић, главни одговорни уредник академик Петар Мандић., стр. 43.

и Егејско. Њене везе са прекоморским земљама одвијале су се искључиво преко Дубровника, града који је настао на српском простору, иако политички никад није био српски. Српски историјски усуд је што су, како каже Јован Цвијић, Срби саградили кућу „на сред друма“, а народна песма то исто каже: „На зло сте се мјесто намјестили/између земље турске и латинске“.⁴¹⁾

Деретић уочава: „Иако је српска књижевност (Његош, Андрић и многи други) артикулисала свест о нашој историјској судбини у подељеном свету и о трагичним последицама подела које су нам други наметали, ми нисмо никада домислили мисао о свом месту у европском историјском и духовном простору. Навикли смо да на себе гледамо из туђе перспективе, било источне било западне, а нисмо никада успели да интелектуално изградимо властито становиште које би нам омогућило да из властите перспективе видимо и Исток и Запад као и своје место под сунцем. Данас смо доведени у ситуацију да сами, поново силом разједињени, расути свуда по свету, а опет духовно јединствени, особито у кризним, судбинским ситуацијама, сносимо последице најархаичније, најсудбинскије поделе Европе (и света), иако смо себе давали и једној и другој Европи и више од других желели да између две европске половине и свуда у свету коначно завлада, да употребимо Његошеве речи, „сусјецки мир и тишина...“⁴²⁾

Српска духовна култура је преживела у оним вековима кад државе није било, штавише, омогућила је настанак српске државе у XIX веку. Слично је било са јеврејском културом која ј без државе преживела два миленијума и најзад довела до државе Израела... „Држава је пропадљива институција, кад се не темељи на заједничкој духовној култури...“⁴³⁾

Духовно смо били јединствени и зато смо опстали кад год би доживели историјски неуспех. Сетимо се како је након анексије Босне и Херцеговине од стране Аустро-Угарске, 1909, у дубровачком „Срђу“ Стојан Новаковић позивао на просвету и културу, на духовно заједништво, или како је Јован Цвијић позивао Србе на очување националне мисли и енергије, да би у погодном тренутку поставили питање свог националног и државног уједињења.

41) Види: Јован Деретић, „Елементи за опис српског духовног простора“, у: *Српски духовни простор...*, исто, стр. 162.

42) Види: Јован Деретић, исто, стр. 163.

43) Михаило Марковић, „Стварање јединственог српског духовног простора“, у: *Српски духовни простор*, исто, стр. 145.

Слична је ситуација и данас, говоримо о духовном јединству а мислимо на државно уједињење, јер сматрамо попут Хегела, поготово што се налазимо на балканској геополитичкој ветрометини, да без националне државе нема културе, нема идентитета. Па и кад их има, то је само „одржавање националне енергије“ и припрема за уједињење у сопствену државу.

У каквом је стању српска држава и српска идеја данас?

Разбијена је југословенска држава. Земље, до скоро изразито српске, изгубљене су. Србија је резидуална заједница са дезинтегративним процесима који прете њеном физичком опстанку. Национална свест у Србији је на ниском нивоу; њена политичка власт, баш као и дојучерашњи унутрашњи сепаратисти – Словенци, Хрвати, босански муслимани, Шиптари и спољни непријатељи – Ватикан, Немачка, САД, који су разбили Југославију, за распад југословенске државе, рат и страдање народа криви Слободана Милошевића. То је историјска лаж, срамни фалсификат због којег Србија и Срби трпе велику штету; то је она тачка која онемогућава суверен развој Србије и српског народа у целини. Да је то лаж најбоље знају наши непријатељи, којима је Југославија сметала више него Србима. Тиме је српска национална идеја или оштећена или уништена; проскрибован је некадашњи идеал и свест о јединству српства. Српски ђаци у основним и средњим школама више се о сопственој држави и нацији упознавају преко идеолошке матрице својих непријатеља: о „српском хегемонизму“ и „великосрпским тежњама“, него о светлим традицијама у историји свога народа. Трећина Срба живи у расејању на свим континентима, претапајући се нагло у друге народе, вере, цивилизације. Смртност постаје јача од рађања. У Србији годишње умире цео један град од око 30 хиљада становника. „Србима прети нестанак, јер и народи су смртни“... „Шта ће бити с нама до пошљетка“.⁴⁴⁾ Српска власт се хвали некаквом лидерском позицијом на Балкану. Тешко да лидер може бити неко ко је највише задужен, ко има најмању плату, највећу незапосленост и најмањи стандард. Али, српски лидери, оболели од југословенства, неспособни да развијају српску идеју, по инерцији имају неку нездраву амбицију да се патерналистички понашају према бившим југословенским народима и њиховим новим државама. Владајућој српској политичкој мисли никако не иде у главу да Југославије више нема и да је неће бити, јер то не

44) Види: Драган Недељковић, „Српски духовни простор је у нама“, у: Српски духовни простор..., исто, стр. 201.

желе они (Словенци, Хрвати и остали) који су од ње добили све, од нације до државе. Нису Срби изгубили само свој католички и муслимански део. Драма се пренела и у оквире православља; од српског националног тела створене су и друге нове нације, упркос истој православној вери, или пак одрицањем од ње... „Новокомпоновани Црногорци, несрби и противсрби, никог немају иза себе, и стога су, ако не у моралном сигурно у најдословнијем смислу – никоговићи; јер они немају права, ни истинских могућности да се позивају на своје породичне претке, а такође ни на Светог Василија Острошког, на Светог Петра Цетињског, на Петра Другог Петровића Његоша, на Марка Миљанова, на Љубишу, на Николу Петровића, на Марка Миљанова. Све су то велики Срби који би, да могу, проклели оне што се српства одричу... Реч је ту и о антикултури, да не говоримо и о најнижим, користољубивим побудама, због којих је све замућено“...⁴⁵⁾

Српска идеја је у распаду. Зато српство више не импонује мањинама (као што је некад импоновало Србима католицима Дубровника, Далмације, Босне) са којима живимо. Рекосмо, и то треба понављати, јер никако да допре до свести владајућих: *српски дух треба вратити у школу, темељно реформисану школу, у цео систем васпитања, у просветитељске делатности свих врста, од дна до врха.... Шта то значи? То значи: уклонити из школских програма преостале фалсификате и попунити опасне празнине у васпитању и знањима.*⁴⁶⁾

Иако се у једном тренутку⁴⁷⁾ чинило да су Срби кренули путем националног опоравка, признаћемо тужни да су Срби слаб национални материјал, слабији него други народи са којима заједно живе на Балкану. Могло би се рећи и више, а то је да се народи који су настали из српског етнојезичког супстрата данас понашају зрелије и државотворније од Срба, тј. њихове политичке и националне елите.

Зато не чуди што данас у Србији постоје млади људи који дијагностички супротно перципирају новију српску историју и српски национални идентитет. Постоји мање или више патриотска омладина којима је национални идентитет веома битан. Овакав њихов став додатно појачавају непрестани притисци на Србију и отимање

45) Исто, стр. 205-207.

46) Исто

47) Види: Други конгрес српских интелектуалаца, Београд, 1994.

њене територије. Овај део младих људи настоји да брани српску идеју, и политику у рату за југословенско наслеђе.

С друге стране, постоји део младих, тзв. „Европљани“, који покушавају да се што више дистанцирају од савремене српске историје и негативног имиџа који Србе прати на Западу. „Они признају да су Срби починили злочине, али у исто време поручују „то нисмо ми“. Неки своје сународнике оштрије осуђују од странаца... Обе ове субкултуре заправо су механизам одбране и обе су, у принципу, погрешне. Млади су од рођења окружени негативним вестима и тај притисак су на неки начин морали да каналишу“.⁴⁸⁾

За разлику од „Европљана“ у Србији, млади „Европљани“ у суседним државама, Хрватској и Босни и Херцеговини, чврсто држе до своје истине. Проблем је што се Србима стално намеће осећај колективне кривице, док се злочини према нама ниподаштавају или негирају. И што се српска власт, као што смо поменули, крајње некритички саглашава са недоказаном српском кривицом коју намеће Запад. Све то је учинило да већи број младих, образованих људи у Србији има крајње негативан став према патриотизму и српском идентитету. Највећи број међу њима мало зна о српској историји, традицији, језику, књижевности... Један број се тек у иностранству, где већина одлази јер у Србији немају перспективу, почињу осећати Србима и појеле да сазнају нешто више о свом националном идентитету.

Momcilo Subotic

SERBIAN NATIONAL IDENTITY: HISTORICAL AND MODERN CHALLENGES

Summary

In the paper author firstly defined notions of a nation and national identity and then gave a detailed description (definition) of Serbian national identity. The author defined Serbian national identity through an analysis of its basic elements such as Serbian language and letter and historical experience regarding formation and eradication of the Serbian identity. Then the author elaborated the role of Orthodox Christianity and the Orthodox Christian Church in formation and strengthening of national identity, as well as the issue of national state as the factor of national identity and in the end the author elaborated current state of affairs regarding Serbian state and Serbian ideas.

48) Види: *Новости*, 31. јул 2011, стр. 10-11, интервју психијатра Зорана Миливојевића

Key Words: Serbs, identity, Serbian language, Serbian letter, historical experience, Catholic Serbs, literature of Dubrovnik, Serbian Muslims, Christian Orthodoxy, Serbian Christian Orthodox Church, national state

ЛИТЕРАТУРА

- Бакотић Лујо, *Срби у Далмацији од пада Млетачке Републике до уједињења*, Геца Кон, Београд, 1937.
- Деретић Јован, „Елементи за опис српског духовног простора“, у: *Српски духовни простор*, Зборник АНУРС, главни уредник академик Милорад Екмечић, одговорни уредник академик Петар Мандић, Бања Лука, Српско Сарајево, 1999.
- Други конгрес српских интелектуалаца, Београд, 1994.
- Дурковић-Јакшић Љубомир, *Србија и Ватикан 1804-1918*, Београд, 1990.
- Закључци Новосадског скупа, Зборник радова 2, приредио Петар Милосављевић, *Логос* Бачка Паланка/Књиготворница *Логос* Ваљево, 2007.
- Екмечић Милорад, „Српски духовни простор на размеђу векова“, у: *Српски духовни простор*, Зборник АНУРС, главни уредник академик Милорад Екмечић, одговорни уредник академик Петар Мандић, Бања Лука, Српско Сарајево, 1999.
- Ивић Павле, *О језику некадашњем и садашњем*, Београд-Приштина, 1990.
- „Језици са српске ливаде“, *Новости*, 1. август 2011.
- Јеротић Владета, *Вера и нација*, *Arg Libri*, Београд, 2005.
- Ковачевић Милош, „Значај Дубровника за стандардизацију српског књижевног језика“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010.
- Марковић Михаило, „Стварање српског духовног простора“, у: *Српски духовни простор*, Зборник АНУРС, главни уредник академик Милорад Екмечић, одговорни уредник академик Петар Мандић, Бања Лука, Српско Сарајево, 1999.
- Маројевић Радмило, *Ђирилица на раскрићу векова*, Дечје новине, Горњи Милановац, 1991.
- Милосављевић Петар, *Српска писма*, Бања Лука - Бесједа, Београд, *Arg Libri*, 2006.
- Милосављевић Петар, „Језичко, књижевно и етничко разграничење Хрвата и Срба на територији данашње Хрватске“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010.
- Милосављевић Петар, *Срби и њихов језик*, Београд, 2002.

- Милошевић-Ђорђевић Јасна, „Схватање националног идентитета у Србији“, *Национални интерес*, бр. 1/2005, ИПС, Београд, 2005.
- Надовеза Бранко, „Дубровник у историјама Срба“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010.
- Недељковић Драган, „Српски духовни простор је у нама“, у: Српски духовни простор, Зборник АНУРС, главни уредник академик Милоград Екмечић, одговорни уредник Петар Мандић, Бања Лука, Српско Сарајево, 1999.
- Његош Петар Петровић, *Лажни цар Шћепан Мали, Писма*, Београд, 1969.
- Смит Д. Антони, *Национални идентитет*, Београд, 1989.
- Стојадиновић Миша, „Питање националног идентитета у XXI веку“, *Политичка ревија*, бр. 1/2011, ИПС, Београд, 2011.
- Суботић Момчило, *Хрвати и Босна. Геополитичке замисли у Хрватској према Босни и Херцеговини*, Бели анђео, Шабац, 2002.
- Суботић Момчило, „Општесрпски карактер српске револуције 1804-1815“, *Српска политичка мисао*, ИПС, Београд, 2004.
- Суботић Момчило, „Покрет Срба католика у Дубровнику и Далмацији – национална и политичка мисао“, у: *Љетопис Матице српске у Дубровнику*, Зборник радова 1, приредио др Момчило Суботић, Београд, 2010.
- Суботић Момчило, „Продужетак хрватске политике“, *Политичка ревија*, бр. 2/2009, ИПС, Београд, 2009.
- Суботић Момчило, *Политичка мисао србистике*, ИПС, Београд, 2010.
- Суботић Момчило, „Однос филологије и идеологије код Срба“, *Политичка ревија*, бр. 1/2009, ИПС, Београд, 2009.
- Суботић Момчило, „Аустро-хрватски геополитички пројекат илирства и југословенства“, у: *Српско питање и србистика*, Зборник радова 1, приредили Петар Милосављевић и Момчило Суботић, *Логос* Бачка Паланка/Књиготворница *Логос* Ваљево, 2007.
- Цвијић Јован, *Балканско полуострво - Основи антропогеографије*, Београд, 1996.
- Филозофски рјечник, 2. доп. изд., група аутора у редакцији Владимира Филиповића, Накладни завод Матице хрватске, Загреб, 1984.

Resume

Language is one of the key determinative factors of a nation. European nations have been formed on the basis of the languages. Also some of them are multi-confessional states. In line with that, Serbian language is a most important cohesive force of Serbian ethnos. Serbs are a nation created on the basis of the common language and

Serbs are a multi-confessional nation. European science has taken a stance that: Croats are “cakavci”, Slovenes are “kajkavci” and Serbs are “stokavci”. There have been and still there are the Serbs of “three laws”, or to express it in other terms, of three denominations – Christian Orthodox, Catholic and Muslim one. Vuk used to say: “All Serbs are “stokavci” and all “stokavci” are Serbs”. The Vienna Literature Agreement did prove the Serbdom of Eastern and Western churches-religions, as it standardized the Serbian literary language that was spoken by all Serbs regardless of their religious denomination. However, in the period of the Illyrian movement in 1830’s the Croats adopted the Serbian language, so they, too, have been using that language. Due to geopolitical interests of Vienna and Vatican, Croatian linguists (Jagic, Strossmayer) came to conclusion that the Croats and the Serbs (“the Croat-Serbs”) represent one nation and that they have “one and same” language, but that they are two separate nations as they differ by their religious denominations. Jagic used to say that the Croats differ from the Serbs by their dialect and that the Croats use “ijekavski” and the Serbs use “ekavski” dialect. Such machination and danger has been in use even in current times. Hence, already from the beginning of formation of national states by the principle of language there came unscientific and for the European philology and politics incomprehensible standpoints regarding division of the nations by religious denomination. Unfortunately, these standpoints were accepted by Serbian linguists and politicians and on the basis of this standpoint there had been established a first and then second Yugoslav state. This historical falsification by which the Croats adopted (arrogated) Serbian language, literature (mainly Dubrovnik’s one, by which Vuk standardized the Serbian literary language), culture, historical heritage and ultimately the nation itself, was institutionalized in 1900 in the First Catholic Meeting when there was brought a decision that all Catholics from the Serbo-Croatian (precisely Serbian) language region were considered to become regarded as the Croats. This decision enabled them to take over one large region of Dalmatia, Slavonia, Bosnia and Herzegovina, Dubrovnik... Serbian philologists and politicians did not react to it. Most tragic assent to the Croats was a session of Dubrovnik (and later other regions such as Baranja, Dalmatia and ultimately Republic of Srpska Krajina) to the Banovina Hrvatska (the Dukedom of Croatia) in 1939. It was the end of catholic Serbdom.

In accord with the Croats, whose identity is not debatable at all, at least not in regard to the Serbian one, Bosnian Muslims as “the branch of a Serbian ethno-linguistic tree” became also a nation by a communist decree. Nowadays they are Bosnians (Bosnjaci), although the term “Bosnjak” is an old domiciliary (native) Serbian name. They declared their own “Bosnjacki” one, which they also name “Bosnian”, with a clear geopolitical pretention to usurp the Serbs (and the Croats in Bosnia) in line with such declaration. They totally arbitrarily and in historically incorrect way connect their origins to “bogumili”, who were a renegade of the Christian Orthodoxy and first Protestants within the scope of the Orthodoxy.

National drama took place within the one and same denomination – the Orthodoxy. Crna Gora (Monte negro), too, made secession from the Serbdom by the state-historical line and nowadays it tries to strengthen its identity through construction of a new Montenegrin language. Like the Croats, they do not want to relinquish the Serbian language and literature based on this language and to start to create their own one, but instead of it they have added two letters to it and that is their linguistic contribution. Just like the Croats cannot call Dubrovnik’s writers Gundulic, Drzic, Palmotic or modern ones Medo Pucic, Ivo and Lujo Vojnovic, Matija Ban and others as their own ones for purpose of consolidation of their ethno-linguistic identity, as they are simply the Serbian writers, in the same way the Montenegrins cannot call Petar Cetinjski, Njegos, Nikola Petrovic, Stefan Mitrov Ljubisa and Marko Miljanov as their own ones due to the traits of their Serbdom.

When it comes to the Serbian ethno-linguistic identity, the Serbs should cling to the following literary and national vertical: Saint Sava – Dositej – Vuk – Njegos – Andric – Crnjanski – Selimovic...

Certainly Cyrillic letter is subjected to the process of extermination because the Cyrillic is the trait of the Serbdom and the Orthodoxy and not because doing that is necessary for enrollment into Europe, but it is still not clear how it is possible that even some serious Serbian politicians do not understand that. The Cyrillic should be considered as a foundation of Serbian culture... The Cyrillic is the letter with which the Serbs appeared in history and with which they will remain in history... The Cyrillic has been the letter of the Serbs of “all three laws.” The Cyrillic was the letter used by the Catholic Serbs in Dubrovnik and Bosnia before the Alphabet prevailed in that region. It was used by both Christian and Mohammedan ancestors of modern

Bosnian Muslims. The Cyrillic has been/ remained to be a semiotic symbol of freedom for Christian Orthodox Serbs: from its very beginning it has been their own letter, not someone else's letter... Serbian language and Cyrillic were the language and letter of diplomatic communication among three linguistic groups on the meeting point of the three cultures: in fifteenth and sixteenth century the Serbian language written in the Cyrillic letter "was also the letter of diplomatic communication in southeastern Europe and used by the Sultans, viziers and Turkish regional commanders in their communication with Hungarian and Romanian rulers and magnates.⁴⁹⁾ According to Pavle Ilic, Sultan's letters to Dubrovnik were written in Serbian language.⁵⁰⁾ The Charter of Duke Kulin to the People of Dubrovnik in 1189 was written in the Cyrillic letter.

Alphabet is the product of historical destiny. It became the letter of the Serbs of Mohammedan and Catholic religion. However, it is also a Serbian alphabet created by Vuk Karadzic in 1827 and there is no any "gajica" as some people name current Serbian alphabet. Ljudevit Gaj did create an alphabet on a Czech model but abandoned it and adopted Vuk's letter eventually. The Cyrillic is a basic Serbian letter and it should be thoroughly and unquestioningly respected in accord with constitutional regulations. The alphabet should not be left to the Croats as it is not theirs, nor their megalomania would be stopped at that point. In accord with Jagic's formula, the next in the line would be Serbian "ijekavski" dialect, and with that there would be triggered a new wave of Catholicization and Croatization of the Serbs on the west side of the river Drina. Hence, the Cyrillic letter is the state and official letter and the alphabet may be used by the Catholic and Muslim Serbs if they want to. And, certainly, it may be used also in the language and letter of the minorities, too.

There is no doubt that the state of Serbian people had existed before the ninth century, but Serbian medieval state was completely formed in time of the reign of the Nemanjic dynasty. In independent Serbian state, thanks primarily to the Orthodox Saint Sava Church and political wisdom of the Nemanjic rulers there started formation of Serbian people and their identity among the peoples of Balkan and Europe. In the period of spreading and strengthening of the Serbian state and consolidation of its domestic political scene the Serbian identity had gained strength... Such

49) Радмило Маројевић, исто, стр. 152.

50) Павле Ивић, О језику некадашњем и садашњем, Београд, Приштина, 1990, стр. 96-97.

was the state of affairs until the fall of Despotovina in 1459.

A specific kind of regression (retrogression) started when Serbia and her lands were attacked by the powerful Ottoman Empire who was the carrier of a separate civilization and religion. In this conflict of civilizations the Serbs lost their state and there started a centuries-long process of their spiritual, religious and national eradication. It turned out that Serbian self-awareness and ethnical self-consciousness were very weak. Unfortunately, this tendency to deceit and separatism of all kinds has remained to be a fatal wound of Serbian state character up to these days. Main reason for their religious and consequently national conversion has been the insufficiently consolidated ethnic identity and their weak or non-existent radication into their own religion and nation. Many authors, among them Jerotic, too, observe this kind of religious conversion as some sort of identification with their aggressor.

New radication of the Serbs into a natural track of their statehood and the Orthodoxy started with the First Serbian Uprising and starting with an idea of Yugoslavia, its politics and state there came the process of eradication. In addition to the fact that they lost the Catholics which had become the part of other (mainly Croatian) nation and the Muslims who had become a new nation – Bosnjaci, but within the Serbdom and Orthodoxy there was created a new Montenegrin nation.

This does not change the fact on historical merit of the Orthodoxy and Serbian Orthodox Church in preservation of the Serbian nation and identity during centuries-long Turkish rule. The Church was a substitute of the state and more than that, it spiritually unified and strengthened the Serbdom in all Serbian states – everything Orthodox was Serbian at the same time.

National state is creation of new history, it is inheritance of 19th and 20th century. Hegel used to say that there is no culture without a state. According to Hegel: “Art and science are not separated from the state, they are only certain segments of a spiritual body of the state, they are the state itself.” The churches and monasteries became our spiritual foundations throughout Serbian lands. Our spiritual space has been marked by our great romantics, poets and writers: Dositej, Vuk, Njegos, Branko Radicevic, Zmaj, Djura Jaksic, Laza Kostic, Simo Matavulj, Jovan Ducic, Aleksa Santic, Petar Kocic, Andric and Crnjanski, Mesa Selimovic, Skender Kulenovic, Branko Copic, Bora Stan-

kovic, Ivo Cipiko, a whole line of Dubrovnik's writers... Serbian spiritual space, which implies Serbian identity, has been preserved and enriched thanks to Serbian literature.

This talk about spiritual space and identity is the state union in Hegelian sense of the word. Nowadays, just like it was happening before in the past, we are not capable of fulfilling this national task. However, we can connect all Serbian entities spiritually, economically, culturally, politically and in other ways for purpose of formation of the Serbian economic union: Serbia, Republika Srpska, Montenegro. We cannot abandon Republika Srpska Krajina and Serbian regions such as so-called Visoka Krajina as our yesterday regions with the Serbs as majority people. The Serbian state cannot accept to see other peoples to get unified on their way to the EU, while the Serbs get disunited and robbed of their historical land.

Овај рад је примљен 23. јуна 2011. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. августа 2011. године.